

Ny GIV

Når lesinga og skrivinga blir ekstra vanskelig

v/ Iris Hansson Myran

Skri-vesenteret

Formål med økta

- Bli oppmerksom på de utfordringer elever som strever med lesing og skriving har.
- Få kjennskap til hvordan du som lærer kan legge til rette og tilpasse opplæringen i forhold til disse elevenes behov.

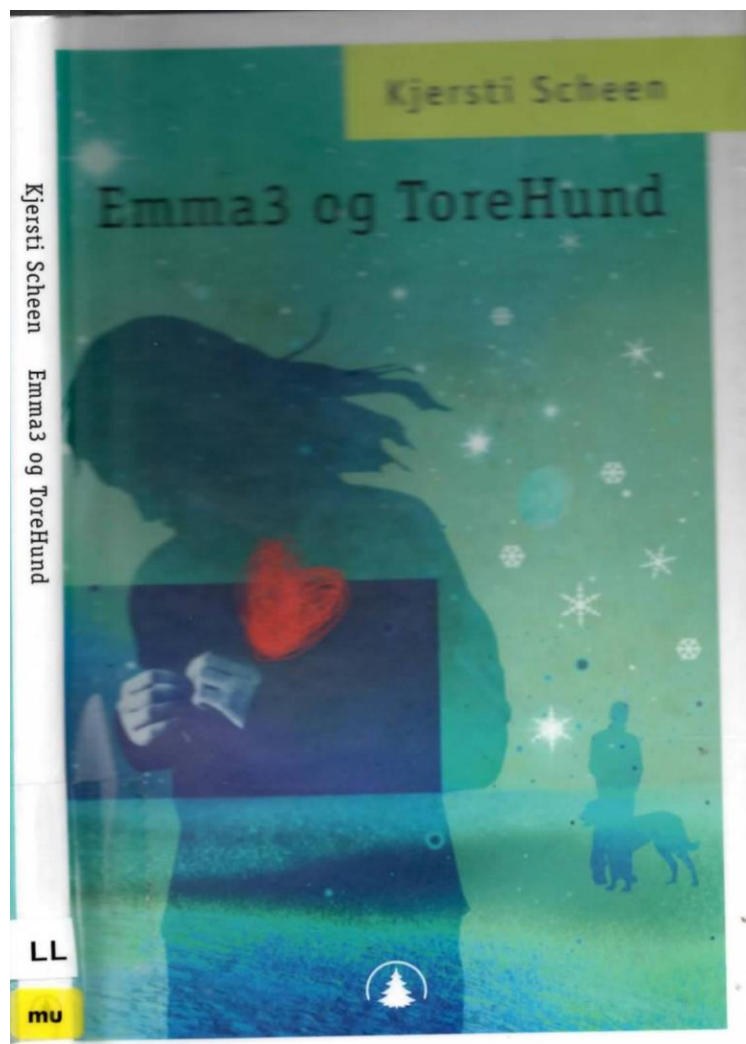

Problemer med leseforståelse

- ▶ Lite lesetrening
- ▶ Lite ordforråd
- ▶ Lite erfaring med skrift
- ▶ Manglende bakgrunnskunnskap
- ▶ Mangler lesestrategier
- ▶ Språkvansker
- ▶ Evnemessige årsaker

Lesing = avkoding x forståelse
Motivasjon!

Her stopper mange opp i sin leseutvikling

- Avkoding krever fortsatt energi
- Kan lese stille når teksten mestres
- Leser med fingeren og leppebevegelser
- Tar sjeldent pauser ved punktum
- Mestrer tekster med stor skrift med luft rundt

Har problemer med å:

- forstå det de leser
- gjenfortelle
- lokalisere informasjon og å forkaste irrelevant informasjon (fagbøker)
- forstå skjemaer, tekststykker i matematikk og instruksjoner i flere ledd
- lese tekst på TV

Særtrekk ved avkodingsvansker

- ▶ Unaturlig tempo
- ▶ Mangelfull leseflyt
- ▶ Utydelig uttale
- ▶ Lydrett uttale
- ▶ Hyppige gjettinger
- ▶ Bytter om eller forveksler bokstaver
- ▶ Utelater eller føyer til endelser/ småord
- ▶ Vansker med enkel/ dobbel konsonant
- ▶ "Mister linjen"
- ▶ Vansker med å konsentrere seg
- ▶ Glemmer ord fort
- ▶ Ber læreren lese ordet
- ▶ Vansker med å forstå innhold

Lesing av en tekst eller lytting til en fortelling er søking etter mening.

Avkodingen hos 16-åringer

- Bør være ortografisk
- Automatisert
- Bør kunne veksle til fonologisk avkoding når nødvendig

- Gode lesere lager hypoteser
- Gode lesere bruker lesestrategier
- Gode lesere stiller spørsmål

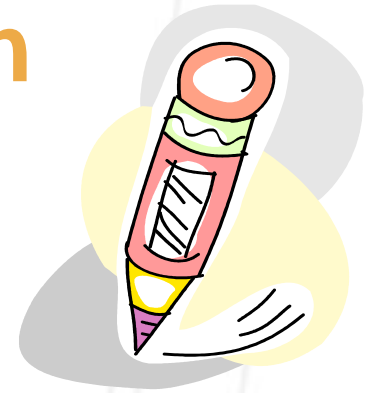

Tiltak for elever som strever med lesing

- **Struktur og systematikk**
- **Kjenne formål, kortsiktige og målbare mål**
- **Undervisning med vekt på lesestrategier**
 - **God førlesing og målretta lesing**
 - **Arbeid med ordforråd og bakgrunnskunnskap**
 - **Kolonnenotat med stikkord, tankekart....**
- **Lure knep:**
 - **Være på forskudd i forhold til klassen**
 - **Få kopi av notater**
- **Støtte underveis/ veiledet lesing**
- **Bevisstgjøring av egen læring/ ansvarlighet**
- **Alternative måter å vise kunnskap på**
- **Lydstøtte (lydbok, høytlesing for eleven)**
- **Lese hver dag i bøker som mestres. Krav til lesing!**
- **Humor og glede!**

Stadier i skriveutviklingen

1. **Tidlig skriving** (skribling og logografisk skriving)
1. **Semifonografisk** (kobler lyd til bokstav)
2. **Fonografisk skriving** (lyd kobles til bokstav)
Stort sett alle lydene er på plass. Ordene staves lydrett. Høyfrekvente ord og bøyningssendelser kan være stavet ortografisk. Teksten er leselig for andre.
3. **Overgangsskriving**
På dette stadiet vil mange av skrivefeilene være naturlige. Elevene prøver ut de reglene de har lært. Jo lengre de har kommet i sin skriftspråkutvikling jo færre skrivefeil blir det. De er nå bevisst at mange ord ikke skrives slik som vi sier dem.
4. **Ortografisk skriving**
Ortografi kommer fra gresk og betyr rettskriving. Å nå fram til siste stadiet i skriveutviklingen er en lang prosess som fortsetter inn i voksenlivet.

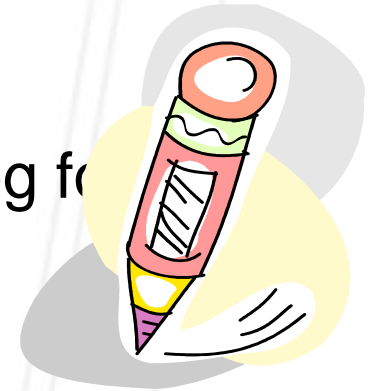
Veiledning og krav må tilpasses den enkelte.

Særtrekk ved skrivevansker

- ▶ Ujevn skrift
 - ▶ Stryker over
 - ▶ Utydelige bokstaver
 - ▶ Bokstavene henger ikke sammen
- ▶ Vansker med bokstavenes størrelse og form.
 - ▶ Små og store
 - ▶ Snur
- ▶ Skriver lydrett
- ▶ Utelater bokstaver / føyer til bokstaver
- ▶ Forveksler lydlike bokstaver (u-y, b-p, g-k, f-v, d-t)
- ▶ Sløyfer endelser
- ▶ Vansker med enkel/dobbel konsonant
- ▶ Skrivning er strevsomt
- ▶ Gjør det dårlig på diktater og prøver
- ▶ Skriver lite

Tiltak for elever som strever med skriving

- Struktur og systematikk
- Kortsiktige og målbare mål
Skriverekanten: formål, fokus/innhold og form
- Meningsfylte skriveaktiviteter
- Tenkeskriving (alt er lov)
- Rammer for skriving/ stillaser / Skrivetrappa
- Funksjonell respons
- Veiledet skriving- nærmeste utviklingszone
- Bevisstgjøring av egen læring/ ansvarlighet
- Skrive mye

Bevisstgjøring av eleven i forhold til tiltak

- ▶ Fokuserer på læringsbehov
- ▶ Sette seg egne læringsmål (sammen med lærer)
- ▶ Ta i bruk ulike læringsstrategier/ læringsstiler
- ▶ Kompensere for svake sider/ferdigheter
- ▶ Gjenkjenne progresjon og framskritt
- ▶ Logg

Minoritetsspråklige elever:

Minoritetsspråklige elever er like forskjellige som majoritetsspråklige

► Noen utfordringer:

- Behersker det dagligdagse språket, kan virke flinkere enn de er
- Metaforer:
” *sluke bøker*” ” *brenner inne med*” ” *hode over vann*”
- Ord som har flere betydninger: *hanekam, krone, horn*
- Norske fenomener de ikke kjenner til
- De har en annen erfaringsbakgrunn og mange har foreldre som er analfabete

► Noen tiltak:

- Læringsstrategier både lesing og skriving
 - Arbeide med **begrepsforståelse**
- Stilasbyggende samtaler (bringe eleven fra der de er til nærmeste utviklingszone)
- Et støttende miljø (holdninger, inkludering, forventninger, samarbeidsoppgaver)

Ordforråd/ begrepsforståelse

- ▶ Elever som utvikler et dårlig ordforråd står i fare for å utvikle et dårlig verktøy for sin sosiale, emosjonelle og faglige utvikling.
- ▶ Bredde vokabular: hvor mange ord kan du?
- ▶ Dybde vokabular: kunne forklare hva begrepene betyr.
« Hva er en konduktør? »

Dysleksi

- Svikt i det fonologiske system
- Vedvarende lese- og skrivevanske
- **Vansker med ordavkoding**
- Vansker med å stave riktig
- Vansker med hurtig benevne kjente gjenstander, farger og tall
- Vansker med å raskt hente fram rette ord
- Automatiseringsvansker
- Persepsjonsvansker
- Oppmerksomhetsvansker
- Minnesvikt

Dysleksi og skriving

- ▶ Dyslektikere har problemer på mange områder:
 - Å skrive bokstaver
 - Ortografi (rettskriving) og tegnsetting
 - Syntaks
 - Ordvalg (enkelt ordforråd, enkelt språk)
 - Sjanger, tekststruktur, mottakerbevissthet
 - Innhente informasjon og hvordan de skal bruke den
 - Gode strategier for å skrive bra
 - Å vurdere eget produkt og eget arbeid
 - Motivasjon

(Graham, 1990, Scott, 1999, Wengelin, 2002)

- Å tilegne seg mønster og regelmessigheter i språket.

(Meyer et al., 1991)

Hovedregelen for arbeidet med elever som har AD/HD og dysleksi:

15- 40% av elever med dysleksi har også AD/HD

- ▶ **Ta utgangspunkt i AD/HD ved tilrettelegging og gjennomføring av undervisningen**
- ▶ En beskjed og informasjon om gangen
- ▶ En forventning om gangen
- ▶ En oppgave om gangen
- ▶ En instruksjon om gangen
- ▶ Få nærpersoner
- ▶ Få, helst ingen endringer i planer
- ▶ Oversikt
- ▶ Forutsigbarhet
- ▶ Trygghet
- ▶ **Mestring**
- ▶ Tydelige rammer og læringsstrategier

Selvbilde

- ▶ Bli tatt for å være dum (Skaalvik 1999)
- ▶ Selvoppfyllende profeti (Olofsson 2002)
- ▶ Redusere sjansen for nederlag (Bru 1998)

Gutt på yrkesfag: ” *Jeg har ikke hjerne til dette jeg*”

Jente: ” *Jeg er så dum*”

Jente Vg1: ” *De sa jeg var lat*”

Lærer: ” *Hun er bare svak*”

Suksesskriterier ved dysleksi:

► Riddick et al. (1997)

- Kompetanse hos lærerne
 - Sterk motivasjon
 - Støttende foreldre
 - Andre sterke områder og selvsikkerhet
 - Kjenne sin egen måte å lære på og bruke denne kunnskapen
 - Tidlig identifikasjon
- Lese- og skrive mye på mestringsnivå!

Ny GIV- nye muligheter

Motivasjon handler om **mestring** og bekreftelse på at vi faktisk kan noe. **Læringsstrategier** er et viktig verktøy for å lære seg å lære og en god ramme under elevenes arbeid. De fleste elever trenger **veiledning** og tett **oppfølging underveis** i alle deler av en læringsprosess.

Lykke til!